

## ZASADA PACTA SUNT SERVANDA A WZGLĘDY SŁUSZNOŚCI I WZGLĘDY HUMANITARNE W KONTEKŚCIE UPADŁOŚCI KONSUMENCKIEJ

**Słowa kluczowe:** upadłość konsumencka, oddłużenie, pacta sunt servanda, zasada optymalizacji, humanitaryzm, sprawiedliwość, efektywność

**Keywords:** consumer bankruptcy, debit relief, pacta sunt servanda, bona fide, optimality principle, humanity, efficiency, equity

### Wprowadzenie

Dnia 31 grudnia 2014 r. weszła w życie nowelizacja ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze,<sup>1</sup> która istotnie zliberalizowała przesłanki ogłoszenia upadłości wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Liberalizacja przesłanek spowodowała znaczny wzrost liczby zgłaszanych wniosków o upadłość, a liczba ogłaszanych upadłości rok do roku rośnie.<sup>2</sup> Upadłość konsumencka<sup>3</sup> umożliwia powrót do normalności bez demonów przeszłości – zajęć egzekucyjnych, licytacji komorniczych i walk z wierzycielami, pozwala na życie z czystą kartą<sup>4</sup> i rachunkiem wolnym od zajęcia. Pod

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. nr 234, poz.1572). Nowelizacja ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze z dnia 29 sierpnia 2014 r. weszła w życie 31 grudnia 2014 r.

<sup>2</sup> Z danych Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej (dalej COIG) wynika, że do końca czerwca 2018 r. opublikowano w Monitorze Sądowym i Gospodarczym 3259 upadłości konsumenckich. COIG prognozuje, że w skali całego roku będzie ich ponad 6500, wobec 5535 ogłoszonych upadłości konsumenckich w 2017 r., 4434 w 2016 r., 2112 w 2015 r.. Nowelizacja ustawy dała konsumentom realną możliwość ogłoszenia upadłości jak również umożliwiła realny dostęp do oddłużenia. Przed nowelizacją przesłanki ogłoszenia upadłości wobec konsumentów były zbyt restrykcyjne, a instytucja upadłości dla wielu z nich okazała się jedynie iluzoryczna. W czasie obowiązywania przepisów sprzed nowelizacji ogłoszono około 60 upadłości konsumenckich., źródło: <https://www.coig.com.pl/2018-upadlosc-konsumencka-czerwiec.php> dostęp 02/10/18; B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumencka byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl

<sup>3</sup> Termin „upadłość konsumencka” stanowi przyjęty w języku prawniczym skrót na określenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej.

<sup>4</sup> Umożliwienie dłużnikowi rozpoczęcie życia z „czystą kartą” jest wyrazem trendu, który narodził się w latach 70. XX w. w doktrynie prawa upadłościowego Stanów Zjednoczonych, którego celem jest możliwość podjęcia ponownej próby zdobycia przez upadłego majątku (*fresh start*). Amerykański regulator nie tylko wyprzedził europejskich ustawodawców, lecz także miał znaczący wpływ na kształt postępowań upadłościowych i oddłużeniowych przyjętych w szeregu państw naszego kontynentu; P. Tereszkiwicz, *Postępowanie upadłościowe i oddłużeniowe dla konsumentów w Stanach Zjednoczonych i niektórych krajach europejskich*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2000, nr 1–2, s. 102 i n.; Polski ustawodawca nie przyjął amerykańskiej koncepcji *fresh start* umożliwiającej szybkie uwolnienie się od długów bez konieczności podejmowania trudu spłaty wierzycieli w zamian za przekazanie wierzycielom wszelkiego mienia niepodlegającego wyłączeniu. Nie

pewnymi warunkami pozwala także – byłym przedsiębiorcom lub menadżerom – uwolnić się od długów pochodzących z zakończonej działalności gospodarczej.<sup>5</sup> Sąd ogłasza upadłość, jeżeli dłużnik nie doprowadził do swojej wypłacalności lub istotnie nie zwiększył jej stopnia umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa. Przesłanka ta ma charakter bezwzględny i nie jest możliwe ogłoszenie upadłości powołując się na klauzule względów słuszności lub względów humanitarnych. Większość z przesłanek negatywnych nie przekreśla jednak szansy na ogłoszenie upadłości, bowiem za ogłoszeniem upadłości mogą przemawiać względy słuszności lub względy humanitarne. Ogłoszenie upadłości oznacza przełamanie zasady *pacta sunt servanda* opierającej się na dobrej wierze stron stosunku zobowiązaniowego, stanowiącej podstawową zasadę prawa międzynarodowego i konstytucyjnego, i ingerencję w prawa wierzycieli kosztem ochrony interesów dłużnika – konsumenta. Projektowane zmiany instytucji upadłości konsumenckiej<sup>6</sup> wskazują na dalszą liberalizację przesłanek ogłoszenia upadłości, rodzi się zatem pytanie, czy większe otwarcie prawa na względy słuszności i humanitarne, i uwzględnienie pojęć nieostrych nie stoi w sprzeczności z gwarancją stabilizacji prawnej stron i bezpieczeństwem prawnym.

## Zasady ogólne i *Hard Cases*<sup>7</sup>

W polskim porządku prawnym obowiązują wszystkie źródła prawa międzynarodowego (wyszczególnione a art. 38 Statutu MTS) i prawo UE z wyjątkiem umów międzynarodowych,

---

przekonała polskiego ustawodawcy argumentacja amerykańskiego Sądu Najwyższego, że tylko bezwarunkowo dana druga szansa i „czyste konto na przyszłość, nieskalane uprzednio istniejącymi długami” może istotnie wpłynąć na poprawę sytuacji dłużnika i zmotywować go do pracy. W kontynentalno - europejskich porządkach prawnych opowiedziano się za koncepcją „*earned fresh start*”, a uwolnienie dłużnika-konsumenta od długów sprzężone jest z planem spłaty. Cyt. za E. Kabza, *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, s.127, <https://repozytorium.umk.pl>, dostęp 02/10/18, W. Szpringer, *Regulacja upadłości konsumenckiej (inspiracje z rozwiązań światowych)*, CBKE, e-biuletyn

<sup>5</sup> Ogłoszenie upadłości konsumenckiej byłego przedsiębiorcy jest możliwe już dzień po zakończeniu prowadzenia działalności gospodarczej. Wielu z upadłych przedsiębiorców to mikroprzedsiębiorcy uprzednio prowadzący jednoosobową działalność gospodarczą, którzy utracili zdolność do regulowania swoich zobowiązań. O upadłość konsumencką ubiegają się także osoby pełniące funkcje w organach spółek czy też członkowie zarządów. Ogłoszenie upadłości konsumenckiej byłego przedsiębiorcy może być atrakcyjniejsze od ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy na zasadach ogólnych; B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumencka byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, [monitorpb.pl](http://monitorpb.pl)

<sup>6</sup> Projektowane zmiany przepisów upadłości konsumenckiej mogą dać możliwość ogłoszenia upadłości dłużnikom-konsumentom, którzy w aktualnie obowiązującym stanie prawnym mają niewielkie szanse na ogłoszenie upadłości. Zmiany mają polegać m.in. na rozszerzeniu stosowania względów słuszności i względów humanitarnych wobec dłużników, którzy doprowadzili do swej niewypłacalności lub istotnie pogłębili jej stan na wskutek umyślnego działania lub rażącego niedbalstwa. Brak uprzedniego złożenia wniosku o upadłość dla przedsiębiorcy nie będzie stanowił samoistnej podstawy do oddalenia wniosku o upadłość dłużnika-konsumenta. To dobry kierunek zmian dla dłużników, którzy prowadząc działalność gospodarczą popadli w stan niewypłacalności, a nie zgłosili wniosku lub zgłosili wniosek spóźniony w trybie przewidzianym dla przedsiębiorców. Powyższe zmiany powinny przyczynić się do wzrostu ilości ogłaszanych upadłości byłych przedsiębiorców, którym prowadzenie działalności z różnych względów się nie powiodło.

<sup>7</sup> Cyt. za J. Zajadło, *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, s.7, LexisNexis Warszawa 2008; B. Wojciechowski, *Rozstrzyganie tzw. trudnych przypadków poprzez odwołanie się do odpowiedzialności moralnej*, „*Studia Prawniczo-Ekonomiczne*” 2004, t. LXX, s.11, Trudne przypadki w najogólniejszym ujęciu występują, gdy sędzia nie dysponuje jednoznaczną normą, która została wytworzona przez określony autorytet, ale to także przypadki trudności decyzyjnych wynikające z braku zgody wśród prawników.

które obowiązują tylko wtedy, gdy są ratyfikowane przez RP i ogłoszone w Dzienniku Ustaw RP<sup>8</sup>. Teoria piramidy porządku prawnego z perspektywy UE pozwala zrozumieć integralną filozofię prawa. W układzie przestrzennym ściany piramidy stanowią: prawo międzynarodowe, prawo UE, prawo państw członkowskich i prawo państw trzecich. Układ pionowy tworzą Zasady, które mają wyższość nad Regulami, Polityką i Precedensami. Punktem wyjścia do umiejscowienia zasad ogólnych w świecie wartości etycznych i logiki sprawnego działania jest połączenie *ratio legis* z funkcją aksjologiczną porządku prawnego. Ruch możliwy jest w obie strony zarówno od filozofii do prawa jak i od prawa do filozofii.<sup>9</sup> Zasady ogólne znajdują się na szczycie w hierarchii źródeł prawa. Są określone przez Traktat albo wydobywane przez sędziów z traktatowych przepisów lub klauzul generalnych, z prawa narodów i wspólnych tradycji konstytucyjnych państw Unii. Ze względu na swoją naturę i walory uznaje się je za samoistne i pierwotne źródło prawa unijnego, mają wyższość nad regulami i polityką.<sup>10</sup> Zasady ogólne konkretyzują Idee – klucz kodu kultury prawnej. Idee, nie mają charakteru normatywnego, wartości etyczne (humanitaryzm, sprawiedliwość) i logika sprawnego działania (efektywność) są nerwem każdej kultury prawnej i rozwijają się mocą własnej energii wewnętrznej.<sup>11</sup> Istnieją różne koncepcje podziału i rozumienia zasad prawa. Możemy mówić o „ogólnych zasadach prawa” i „postulatach systemu prawa”, o

---

<sup>8</sup> Teza zaczerpnięta z artykułu Z. Brodeckiego *Cokolwiek pomyślisz, pomyśl odwrotnie. Punkt widzenia prawa kosmicznego*, „Krytyka Prawa”, tom 10, nr 1/2018, s. 33–58, ISSN 2080-1084, e-ISSN 2450-7938, Akademia Leona Koźmińskiego, w którym Autor eksponuje tezy inspirujące do innego spojrzenia na obowiązujące prawo. Cyt. za Z. Brodecki *Analizę prawa w polskim porządku prawnym* zwykle rozpoczyna się od charakterystyk źródeł prawa w rozumieniu rozdziału III Konstytucji RP. W tezach orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów nadal podkreśla się, że ustrojodawca w sposób w pełni zamierzony i jednoznacznie wyrażony przyjął w Konstytucji zamknięty system źródeł prawa. Świadczy o tym treść art. 87 ust. 1, który wymienia źródła powszechnie obowiązującego prawa RP (Konstytucja, ustawy oraz rozporządzenia) i ratyfikowane umowy międzynarodowe. Te ostatnie za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie są ogłaszane w trybie wymaganym dla ustaw. W tym samym rozdziale został określony stosunek naszego ustrojodawcy wobec prawa UE. Z treści przepisu wynika, że umowa akcesyjna stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy (art. 91 ust.1), a prawo stanowione przez Unię Europejską jest stosowane bezpośrednio (art. 91 ust. 3). W ten sposób Konstytucja daje wyraz jednolitości systemu prawnego bez względu na to, czy składające się na ten system akty prawne stanowią efekt działania prawodawcy krajowego, czy też powstały jako uregulowania międzynarodowe objęte konstytucyjnym katalogiem źródeł prawa. Prawną konsekwencją art. 9 jest konstytucyjne założenie, iż na terytorium RP istnieje obowiązek przestrzegania wiążącego prawa międzynarodowego. Nie powinno być wątpliwości, że w grę wchodzi tutaj źródła wymienione w art. 38 ust. 1 Statutu MTS. To postanowienie zobowiązuje Trybunał do stosowania nie tylko konwencji międzynarodowych ustanawiających normy wyraźnie uznane przez państwa wiodące spór, ale również – co w kontekście art. 9 Konstytucji RP ma szczególne znaczenie – zwyczaju międzynarodowego jako dowodu ogólnej praktyki przyjętej za prawo i ogólnych zasad prawa uznanych przez narody cywilizowane. Zależności zachodzące między źródłami prawa krajowego, prawa UE i prawa międzynarodowego są tej natury, że nie pozwalają stwierdzić jednoznacznie, które z nich ma pierwszeństwo. Polityka prawa prowadzona przez kompetentne władze na każdym forum w oparciu o określone procedury jest refleksem *ius*, które inspiruje rozwój *lex* i odwrotnie.

<sup>9</sup> Z. Brodecki (red.), *Europa sędziów*, wyd. 1, s.46, Warszawa 2007

<sup>10</sup> Z. Brodecki (red.), *Europa przedsiębiorców*, wyd. 1, s.43, Warszawa 2010 Definicja zasad ogólnych

<sup>11</sup> Z. Brodecki (red.), *Europa przedsiębiorców*, wyd. 1, s. 68, Warszawa 2010; W świecie ontologii istnieją wartości będące wyrazem aksjomatów, które mają być rzeczywistnie w codziennym działaniu. Te wartości pozwalają nam poznać wzorcowy porządek stosunków społecznych – oparty na humanitaryzmie i sprawiedliwości. Świat logiki uczy zaś dyscypliny wiązania założeń w spójny system funkcjonowania organów władzy, dla którego fundamentem są dwa podstawowe pojęcia: praworządność i racjonalność. Z. Brodecki (red.), *Europa przedsiębiorców*, wyd. 1, s. 69, Warszawa 2010

zasadach w znaczeniu dyrektywalnym i opisowym czy wreszcie o funkcji opisowej i optymalizacyjnej, a wszystkie łączy jeden element „silne uwikłanie aksjologiczne”.<sup>12</sup>

Zdaniem Ronalda Dworkina stojącego na gruncie integralnej filozofii prawa reguła prawna może wydać się niewystarczająca, aby wydać słuszne orzeczenie – słuszne, operując retoryką Gustava Radbrucha, z punktu widzenia sprawiedliwości, celowości lub bezpieczeństwa prawnego.<sup>13</sup> Trudne przypadki występują przede wszystkim tam, gdzie dochodzi do zderzenia prawa z innymi systemami normatywnym, a problem konfliktu norm prawnych z normami moralnymi ma znaczenie fundamentalne.<sup>14</sup> *Hard Cases* rodzą się zwykle na tle konfliktu między prawem a moralnością, obyczajowością, etyką, ekonomią, a także w innych obszarach w tym z zakresu medycyny, mediów i polityki.<sup>15</sup> Istota trudnego przypadku polega na tym, że w procesie dyskursu argumentacyjnego można dojść do kilku rozwiązań, które da się uzasadnić na gruncie przyjętych kryteriów racjonalności i słuszności. Wówczas i tylko wówczas można wprowadzić do dyskursu dodatkowe kryteria, pozwalające na wybór jednego rozwiązania.<sup>16</sup> Prawo, jako zbiór reguł, norm nie wystarcza sędziemu do rozstrzygnięcia *hard cases*, toteż *principles*, jako reguły dobrego postępowania i *policies* jako wytyczne polityczne zasadniczo wpływają na proces tworzenia reguł prawnych przez sędziego. *Principles* stanowią próbę „umiejętności” dla *Sędziego Herkulesa*, który tworząc precedens prawotwórczy, powinien brać pod uwagę ideę efektywności, jako syntezę praworządności i racjonalności, pełniąc wówczas swoistą rolę racjonalnego prawodawcy, urzeczywistniającego założenia integracji gospodarczej, społecznej i politycznej.<sup>17</sup> W postępowaniu upadłościowym *Sędzia Herkules*, ma do czynienia z kolizjami na poziomie ważenia wartości wynikających z zasad oraz praw i wolności tak wierzyciela jak i dłużnika – konsumenta.

### **Zasada *pacta sunt servanda* jako podstawowa zasada stosunku zobowiązaniowego**

Wśród zasad ogólnych prawa międzynarodowego, wspólnotowego i krajowego, które stanowią podstawę współpracy i współdziałania państw, i podmiotów są zasady *pacta sunt servanda* i dobrej wiary. W aspekcie obiektywnym dobrą wiarę najczęściej ujmuje się w postaci zasady prawnej, która jest związana z dochowaniem zobowiązań umownych oraz z oceną postępowania stron przy wykonywaniu tych zobowiązań. W aspekcie subiektywnym

---

<sup>12</sup> R. Makarucha, zasady prawa jako czynnik zapewniający aksjologiczną spójność systemu prawa, Uniwersytet Wrocławski, *FoliaJuridica Wratislaviensis*, 2014, vol.3 (2), 123-128, dostęp:02/10/18, [http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/63596/06\\_Robert\\_Makarucha.pdf](http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/63596/06_Robert_Makarucha.pdf)

<sup>13</sup> J. Zajadło, *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, s.9, s.14, LexisNexis Warszawa 2008

<sup>14</sup> J. Zajadło, *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, s.11 LexisNexis Warszawa 2008; B. Wojciechowski, *Rozstrzygnięcie tzw. trudnych przypadków poprzez odwołanie się do odpowiedzialności moralnej*, „Studia Prawniczo-Ekonomiczne” 2004, t. LXX, s.14

<sup>15</sup> J. Zajadło, *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, s.14, LexisNexis Warszawa 2008

<sup>16</sup> J. Zajadło, *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, s.11, LexisNexis Warszawa 2008, J. Stelmach, *Kodeks argumentacyjny dla prawników*, s.15 i n. oraz s.20 i n.59-61, Wolters Kluwer, 2003

<sup>17</sup> Cyt. za Z. Brodecki, A. Łunecka-Bartkiewicz, *Spacer idei przez prawo*, s.68, Uniwersytet Gdański, Gdańskie Studia Prawnicze, Tom XXXI, 2014

utożsamia się z wewnętrznym przekonaniem podmiotu o legalności działania i przeciwstawia się złej wierze. Dobra wiara w znaczeniu obiektywnym, jako klauzula generalna, zapewnia obecność w prawie pierwiastka słusznościowego, w znaczeniu subiektywnym spełnia funkcję ochronną, stanowi *sui generis* gwarancję bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego.<sup>18</sup> Dobra wiara jest w istocie esencją *pacta sunt servanda*.<sup>19</sup> *Pacta sunt servanda* nakazuje dłużnikowi wykonać zobowiązanie zgodnie z treścią umowy. Swoboda stron w określaniu stosunku zobowiązaniowego nie jest absolutna. Treść lub cel umowy nie mogą być sprzeczne z naturą stosunku zobowiązaniowego, ustawą, która określa granice tego stosunku jak i zasadami współżycia społecznego. Umowa wywołuje skutki wynikające z oświadczeń woli stron, które zawierając umowę brały pod uwagę okoliczności istniejące w dacie zawarcia umowy oraz dające się przewidzieć zmiany, jakie mogą nastąpić w okresie od powstania do wykonania zobowiązania. Potrzeby współczesnego obrotu charakteryzują się dynamiką zmian, a doświadczenia ostatniego kryzysu finansowego uczą, że nie istnieją zbyt wielcy by upaść,<sup>20</sup> tym bardziej konsumenci, jako słabsi uczestnicy rynku, mimo zawarcia umowy w dobrej wierze, mogą z przyczyn od siebie niezależnych znaleźć się w trudnej sytuacji życiowej i mieć problemy ze spłatą zobowiązań, a rygorystyczne przestrzeganie zasady *pacta sunt servanda* może prowadzić do rezultatów rażąco niesprawiedliwych.

## Aksjologiczne uzasadnienie przepisów o upadłości konsumenckiej

*Ratio legis* umieszczenia upadłości konsumenckiej w ramach postępowania upadłościowego tkwi w poszanowaniu klasycznych mechanizmów prawa cywilnego – przede wszystkim autonomii woli stron i swobody kontraktowania.<sup>21</sup> W upadłości konsumenckiej dostrzega się element publicznoprawny, a uwolnienie od niespłaconych długów stanowi wyraz określonej aksjologii ustawodawcy ingerującego w konsekwencje prawne niewykonania stosunków obligacyjnych,<sup>22</sup> co stanowi swoistą ochronę *ex post* przed negatywnymi konsekwencjami jego własnych autonomicznych decyzji.<sup>23</sup> Otwarcie możliwości skorzystania z nowego startu niesie ze sobą określone korzyści społeczne i gospodarcze. Ma na celu ograniczyć wykluczenie społeczne i mechanizm dziedziczenia bezradności przez następne pokolenia,

---

<sup>18</sup> K. Doliwa, A. Doliwa, *Zasada słuszności i dobra wiara a prawo pozytywne: na przykładzie polskiego prawa cywilnego*, Studia Prawnoustrojowe nr 30, 85-94, 2015, dostęp 10/10/18

[http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia\\_Prawnoustrojowe/Studia\\_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30/Studia\\_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94/Studia\\_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Prawnoustrojowe/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94.pdf)

<sup>19</sup> Z. Brodecki (red.), *Europa sędziów*, wyd. 1, s.44, Warszawa 2007

<sup>20</sup> Dnia 15 września 2008 r. ogłosił upadłość jeden z największych amerykańskich banków inwestycyjnych Lehman Brothers Holdings Inc. oferujący głównie usługi finansowe dla klientów instytucjonalnych, co spowodowało panikę na giełdach papierów wartościowych i wzrost przekonania o kryzysie kredytów hipotecznych wysokiego ryzyka. Ogłoszenie upadłości przez Lehman Brothers było jedną z przyczyn kryzysu finansowego, który rozprzestrzenił się na cały świat.

<sup>21</sup> Cyt. za E. Kabza, s.125, *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, <https://repozytorium.umk.pl>, dostęp 02/10/18

<sup>22</sup> Cyt. za E. Kabza, s.125, *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, <https://repozytorium.umk.pl>, dostęp 02/10/18

<sup>23</sup> E. Kabza, *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, s.125, <https://repozytorium.umk.pl>, dostęp 02/10/18

umożliwić reintegracji dłużników w legalnym obrocie gospodarczym, co przekłada się na wzrost produktu krajowego brutto oraz przychodów Skarbu Państwa z tytułu podatków, a także spadek przestępczości i ograniczenie szarej strefy. Wpływa pozytywnie na sektor finansowy poprzez przyspieszenie rozwiązania kwestii nieściągalnych wierzytelności, a w dłuższej perspektywie umożliwia dłużnikom ponowne korzystanie z usług instytucji finansowych.<sup>24</sup> W imię redukcji zadłużenia społeczeństwa zezwala się na odstąpienie od zasady *pacta sunt servanda* oraz sprzężonej z nią odpowiedzialności kontraktowej<sup>25</sup> w sytuacji, gdy dłużnik uchyła się od spełnienia świadczenia lub świadczy niezgodnie z treścią zobowiązania. Upadłość stanowi zatem mechanizm ochrony praw dłużnika, a środkiem do osiągnięcia życia z czystą kartą jest uwolnienie dłużnika od niespłaconych długów poprzez ich umorzenie. Upadłość konsumencka została oparta na założeniu aksjologicznym, które oddaje istotę postępowania upadłościowego, a realizacja celu oddłużeniowego jest uzasadniona względami społecznymi i gospodarczymi.

### **Zasada optymalizacji jako podstawowa zasada prawa upadłościowego**

Postępowanie upadłościowe zostało oparte na zasadzie optymalizacji, którą wyrażono *expressis verbis* w art. 2 p.u. Zasada ta wyznacza kierunki prowadzenia postępowania upadłościowego, a cel postępowania upadłościowego (funkcja windykacyjna albo oddłużeniowa) jest uzależniony od podmiotu w stosunku, do którego wydane zostało postanowienie o ogłoszeniu upadłości.<sup>26</sup> Postępowanie upadłościowe wobec konsumenta należy prowadzić tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a jeśli jest to możliwe – zaspokoić roszczenia wierzycieli, w jak najwyższym stopniu. W upadłości konsumenckiej funkcja oddłużeniowa ma prymat nad funkcją windykacyjną, a razie kolizji interesów niewypłacalnego dłużnika oraz jego wierzycieli pierwszeństwo winna uzyskiwać funkcja oddłużeniowa.<sup>27</sup> Priorytetem jest możliwość umorzenia niezaspokojonych zobowiązań dłużnika, oddłużenie upadłego konsumenta może zostać zrealizowane nawet bez zaspokojenia roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu, a jedynie w miarę możliwości.<sup>28</sup> Ogłoszenie upadłości konsumenckiej nie jest procesem bezbolesnym, a zgłoszenie wniosku o upadłość jest uprawnieniem a nie obowiązkiem konsumenta. Konsument decydując się na ogłoszenie upadłości godzi się na likwidację całego majątku i liczy z kilkoma latami ograniczeń w normalnym funkcjonowaniu.

---

<sup>24</sup> Uzasadnienie projektu nowelizowanej ustawy Druk sejmowy nr 2265, z dnia 7 lutego 2014 r., <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/DEFCCFD38910F0B9DC1257CAE0030F5EC/%24File/2265.pdf>, dostęp 02/10/18

<sup>25</sup> E. Kabza, *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, s.125, <https://repozytorium.umk.pl>, dostęp 02/10/18

<sup>26</sup> Dz.U. z 2015 r., poz. 233 ze zm.; dalej: p.u.

<sup>27</sup> P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa 2016, Komentarz do art.2

<sup>28</sup> P. Wołowski, *Upadłość konsumencka na podstawie nowelizacji ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze z dnia 29 sierpnia 2014 roku*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2014, nr 4, s. 55.

Skutkiem ogłoszenia upadłości jest likwidacja całego majątku dłużnika<sup>29</sup> i przeznaczenie zebranych środków na spłatę wierzycieli. Przez okres postępowania majątkiem konsumenta zarządza syndyk, a sąd ustala plan spłaty trwający nie dłużej niż 36 miesięcy. Plan spłaty jest dostosowany do możliwości zarobkowych konsumenta, a nie do wysokości zobowiązań pozostałych do spłaty. Upadły jest zobowiązany do comiesięcznego spłacania określonych kwot na rzecz swoich wierzycieli, a umorzenie całości lub części niezaspokojonych zobowiązań pozostałych po likwidacji majątku dłużnika jest możliwe względem upadłego, o ile spełnia on kryteria rzetelnego dłużnika. Przy czym niemożliwe jest oddłużenie konsumenta bez ogłoszenia upadłości, a ogłoszenie upadłości stanowi warunek *sine qua non* oddłużenia konsumenta.

### **Przesłanki ogłoszenia upadłości konsumenckiej**

Przesłanką pozytywną ogłoszenia upadłości jest niewypłacalność. Dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Prawodawca zdecydował się wprowadzić definicję niewypłacalności opartą na pojęciu „zdolności” regulowania zobowiązań pieniężnych, czyli na pojęciu z założenia nieostrym i wymagającym oceny przez organ stosujący prawo. Sam fakt braku zapłaty nie świadczy jeszcze o niewypłacalności, niewypłacalnym nie jest bowiem ten, kto chwilowo i przejściowo nie jest w stanie wykonywać swoich wymagalnych zobowiązań, lecz ten, kto nie jest obiektywnie zdolny do ich wykonywania. Dopiero faktyczny brak możliwości spłaty zobowiązań, według racjonalnej i obiektywnej oceny, aktualnie, jak również w najbliższej przyszłości może być podstawą ogłoszenia upadłości.<sup>30</sup> Domniemywa się, że dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w ich wykonaniu przekracza trzy miesiące. Ustanowienie domniemania łagodzi negatywne skutki nieostrej definicji niewypłacalności, a do spełnienia przesłanki niewypłacalności konieczny jest taki stan finansów konsumenta, który trwale uniemożliwia regulowanie jego zobowiązań pieniężnych.<sup>31</sup> Przepis art. 491<sup>4</sup> p.u. wymienia przesłanki negatywne ogłoszenia upadłości konsumenckiej. Sąd obligatoryjnie oddala wniosek o ogłoszenie upadłości, gdy dłużnik doprowadził do stanu niewypłacalności bądź istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa.<sup>32</sup> Przesłanka ta ma charakter bezwzględny i nie jest

---

<sup>29</sup> Nowelizacja ustawy umożliwiła ogłoszenie upadłości konsumentowi, który nie posiada majątku, jak również konsumentowi, którego nie stać na pokrycie kosztów postępowania, bowiem w takiej sytuacji koszty ponosi Skarb Państwa. Obecnie opłata od wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej wynosi 30 zł.

<sup>30</sup> C. Zalewski, Zmiany w postępowaniu o ogłoszenie upadłości obowiązujące od 1.1.2016 r., MPH, 2015 nr 4, R. Adamus, Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2015, s. 40.

<sup>31</sup> B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumencka byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl,

<sup>32</sup> Umyślność lub rażące niedbalstwo są pojęciami nieostrymi i każdorazowo podlegają indywidualizacji w odniesieniu do konkretnego przypadku. Umyślność oznacza objęcie zamiarem dłużnika doprowadzenia do niewypłacalności albo jej pogłębienia, a nie sam fakt umyślnego dokonania czynności, które do niewypłacalności doprowadziły. Przykładowo, umyślne zaciągnięcie kredytu w sytuacji, gdy zamiarem dłużnika nie było doprowadzenie do niewypłacalności, nie będzie oznaczało umyślnego doprowadzenia do niewypłacalności. Natomiast, jako umyślne doprowadzenie do niewypłacalności albo zwiększenie jej stopnia

możliwe ogłoszenie upadłości powołując się na klauzule względów słuszności lub względów humanitarnych. Sąd oddala wniosek o ogłoszenie upadłości, gdy zaistnieje chociażby jedna z przesłanek negatywnych,<sup>33</sup> chyba że przeprowadzenie postępowania jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. Klauzule generalne względów słuszności i względów humanitarnych dają sądowi możliwość pominięcia negatywnych przesłanek ogłoszenia upadłości, jeżeli zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające przeprowadzenie postępowania.<sup>34</sup>

## Względy słuszności i względy humanitarne

Użycie klauzuli generalnej lub zwrotu niedookreślonego w tekście prawnym stanowi wyraz świadomej decyzji twórcy tekstu, który dąży do zachowania niezbędnej elastyczności normy prawnej ze względu na naturę zjawiska poddanego regulacji. Chodzi o zagwarantowanie możliwości zastosowania normy do wielu zróżnicowanych stanów faktycznych, których nie sposób skatalogować oraz otwarcie prawa na słuszność.<sup>35</sup> Klauzule generalne względów słuszności i względów humanitarnych, jako pojęcia nieostre wywołują w doktrynie i orzecznictwie liczne kontrowersje, i nie są wolne od wątpliwości interpretacyjnych. Organy sądowe stosują je z dużą ostrożnością, w przeważającej większości odmawiając oddłużenia

---

należy traktować przypadki celowego wyzbycia się przez dłużnika składników swojego majątku w celu utrudnienia dochodzenia należności przez wierzycieli. Uzasadnienie projektu nowelizacji ustawy, Druk sejmowy nr 2265, z dnia 7 lutego 2014 r., dostęp 02/10/18;

<http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/DEF CFD38910F0B9DC1257CAE0030F5EC/%24File/2265.pdf> ; Rażące niedbalstwo polega na niedołożeniu należytej staranności wymaganej w danych okolicznościach ma np. miejsce wtedy, gdy dłużnik zaciąga zobowiązania znacznie przekraczające w chwili ich udzielania jego możliwości zarobkowe przy braku perspektyw na ich poprawę. B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumenta byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, s.98, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl, Nie można natomiast uznać za rażące niedbalstwo sytuacji, w której dłużnik zaciąga nowe zobowiązania w celu spłaty starych, gdyż jest to powszechna i jedyna dostępna konsumentom praktyka radzenia sobie z terminami wymagalności płatności związanych z zadłużeniem, odpowiadająca instytucji rolowania kredytu u przedsiębiorców, która także nie wywołuje żadnych negatywnych konotacji. Istotne jest ustalenie, że nowe zadłużenie powstało w celu uregulowania starych długów i nie doszło do zaciągnięcia przez dłużnika zobowiązań konsumpcyjnych na potrzeby inne niż podstawowe. B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumenta byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl; Rażącego niedbalstwa nie można utożsamiać ze zwykłym zaniedbaniem, nieudolnością, brakiem operatywności, nieskutecznością, działaniem wbrew oczekiwaniom pracodawcy czy nieosiągnięciem zamierzonych rezultatów tak Wyrok SN, I PK 81/16 z dnia 27 lutego 2017 r.

<sup>33</sup> Wniosek o ogłoszenie upadłości podlega oddaleniu w przypadku zaistnienia okoliczności wskazujących na nierzetelność dłużnika, wcześniejsze zdarzenia skutkujące umorzeniem postępowania upadłościowego albo uchylene planu spłaty, niezłożenie w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości przez dłużnika, który był przedsiębiorcą, czy dokonanie czynności z pokrzywdzeniem wierzycieli, które wystąpiły w okresie 10 lat przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Powyższe okoliczności mogą wynikać z różnych przyczyn, w niektórych przypadkach pomimo ich wystąpienia stopień nierzetelności dłużnika może być nieznaczny, w innych mogą istnieć argumenty o charakterze słusznościowym czy humanitarnym przemawiające za przeprowadzeniem postępowania. W przypadku zmaterializowania się przesłanek negatywnych organ stosujący prawo jest obowiązany, a nie uprawniony wziąć pod uwagę okoliczności faktyczne konkretnej sprawy uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi

<sup>34</sup> Uzasadnienie projektu nowelizacji ustawy, Druk sejmowy nr 2265, z dnia 7 lutego 2014 r., dostęp 02/10/18  
<http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/DEF CFD38910F0B9DC1257CAE0030F5EC/%24File/2265.pdf>

<sup>35</sup> M. Romanowski, *Ostrość warto przytępić, aby prawo nie stało się niemą boginią – czyli o znaczeniu zwrotów nieostrych dla pewności prawa*, MPH 2015, nr 2; s.47



konsumentom odpowiadając się za interpretacją *in favorem creditotum*.<sup>36</sup> Ustawodawca z jednej strony pozostawił organom sądowym ogromne pole do interpretacji, z drugiej zaś dał szansę wnioskodawcom szeroko uargumentować zasadność ich oddłużenia. Pojęcie względów słuszności odnosi się do podstawowych norm moralnych i dobrych obyczajów jest zbliżone do utrwalonego w nauce prawa i orzecznictwie „zasad współżycia społecznego” z tą różnicą, że nie musi ono być, aż tak mocno osadzone w ogólnie przyjętych utrwalonych w społeczeństwie regułach postępowania.<sup>37</sup> Sąd bada zasadność podejmowanych decyzji dłużnika biorąc pod uwagę warunki, w jakich przyszło mu działać. Organ sądowy ogłosi upadłość, gdy ustali, że rozstrzygnięcie będzie miało sprawiedliwy i korzystny wpływ na stosunki społeczne wnioskodawcy, a niesprawiedliwe byłoby ponoszenie przez dłużnika negatywnych konsekwencji związanych z oddaleniem wniosku o ogłoszenie upadłości.<sup>38</sup> Względy humanitarne dotyczą oceny okoliczności związanych z poszanowaniem godności dłużnika są ściśle związane z koniecznością zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych dłużnika, a także z koniecznością zapobieżenia przysparzania mu dodatkowych cierpień.<sup>39</sup> Względy humanitarne i względy słuszności nie muszą zachodzić jednocześnie, uwzględnienie wniosku o ogłoszenie upadłości może nastąpić także w sytuacji, w której byłoby to niezasadne z punktu widzenia względów słuszności, a jest podyktowane względami humanitarnymi.

## Ważenie wartości jako metoda rozstrzygnięcia kolizji zasad

Sposobem rozstrzygnięcia kolizji zasad jest ich ważenie, które stanowi „metodę” pozwalającą ustalić, której z wartości stojącej u podstaw skonfliktowanych zasad prawa dać pierwszeństwo. Trybunał Konstytucyjny akcentuje potrzebę „odpowiedniego wyważenia proporcji”, „starannego wyważenia kolidujących dóbr”, „należytego wyważenia proporcji między różnymi chronionymi dobrami i interesami konstytucyjnymi”, „wyważenia za i przeciw w odniesieniu do wszystkich celów i dóbr pozostających we wzajemnej korelacji”, „wyważenia wielu sprzecznych interesów różnych podmiotów”.<sup>40</sup> W postępowaniu

<sup>36</sup> O konieczności ścisłej interpretacji przesłanek warunkujących oddłużenie w świetle konstytucyjnej zasady ochrony praw majątkowych m.in. Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 764.

<sup>37</sup> B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumenta byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl, s.105; P. Filipiak [w:] P. Filipiak, A. Hrycaj, Ł. Filipowicz, *Upadłość konsumenta po dużej nowelizacji*, Poznań 2015, s.131;

<sup>38</sup> B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumenta byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl, s.105

<sup>39</sup> Do względów humanitarnych przemawiających za oddłużeniem konsumenta zalicza się: chorobę, depresję, kalectwo, upośledzenie, konieczność podjęcia leczenia, utrzymania przez dłużnika wielodzietnej rodziny, bezdomność, samotne wychowywanie dziecka przez dłużnika; Do oceny względów humanitarnych nie ma znaczenia czy dłużnik był w przeszłości przedsiębiorcą lub menadżerem, bowiem względy humanitarne dotyczą aktualnej sytuacji wnioskodawcy, czyli konsumenta, B. Szczepkowska, M. Medyński, *Upadłość konsumenta byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016, monitorpb.pl, s.106;

<sup>40</sup> Cyt. za G. Maroń, *Zasady prawa jako składnik kultury prawnej*, „Procedura ważenia” (Wyrok TK z dnia 26 lutego 2008 r., SK 89/06) prowadzi do „wyważenia rozwiązania proporcjonalnego tj. dopuszczalnego konstytucyjnie w warunkach konfliktu między nimi” (K 5/08). Proporcjonalność właściwie rozumiana jest „środkiem ważenia kolidujących wartości konstytucyjnych” (K 5/08). TK mówi także o „teście

upadłościowym *Sędzia Herkules* ma do czynienia z kolizjami na poziomie ważenia wartości wynikających z zasad oraz praw i wolności zarówno wierzyciela jak i dłużnika – konsumenta przy uwzględnieniu nieostrej definicji niewypłacalności, prymatu celu oddłużeniowego nad windykacyjnym oraz klauzul rozsądku mając na względzie skutki, jakie spowoduje oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Wierzyciel jest zainteresowany wykonaniem przez dłużnika ciężących na nim zobowiązań, a dłużnik realizacją uprawnienia do ogłoszenia upadłości i oddłużenia. W postępowaniu upadłościowym *Sędzia Herkules* staje wobec konieczności dokonania wyboru pomiędzy różnymi racjonalnie uzasadnionymi i słusznymi rozwiązaniami, dokonuje oceny rzetelności i moralności płatniczej konsumenta w powiązaniu z zależnościami, jakie zachodzą pomiędzy rynkiem i kulturą, ocenia przyczyny niewypłacalności a także zachowanie konsumenta, ustala czy dłużnik podejmował czynności zmierzające do ochrony interesów wierzycieli, wykazywał się dobrą wolą, podejmował próby restrukturyzacji zadłużenia, częściowo i równomiernie zaspokajał swoich wierzycieli w okresie poprzedzającym niewypłacalność.

W praktyce wymiaru sprawiedliwości, dochodzi do zderzenia wartości wynikających z zasady *pacta sunt servanda* i zasady dobrej wiary, gwarancją stabilizacji prawnej stron, pewnością obrotu cywilnoprawnego i bezpieczeństwa prawnego z zasadą optymalizacji, wartościami wynikającymi z *ratio legis* przepisów upadłości konsumenckiej przy uwzględnieniu względów słuszności i humanitaryzmu. Upadłość konsumencka umożliwia nowy start przy uwzględnieniu prymatu celu oddłużeniowego nad windykacyjnym, a jednocześnie dbaniu o to, aby ten nowy start nie następował kosztem wierzycieli, gdyby okazało się, że upadłość wynika z winy lub rażącego niedbalstwa dłużnika. Za czynnik decydujący o tym czy mamy do czynienia z *Hard Case*, czy *Easy Case*, uznajemy fakt wielości możliwych rozwiązań, które da się uzasadnić w procesie dyskursu praktycznego na gruncie przyjętych kryteriów racjonalności i słuszności. *Sędzia Herkules* może rozpatrywać postępowanie upadłościowe, jako indywidualny i niepowtarzalny *Hard Case* oparty na dyskursie aksjologicznym, może także polegać na stosunkowo niedługiej krajowej tradycji upadłości konsumenckiej i niejednolitej linii orzeczniczej wzbudzającej wątpliwości i kontrowersje. Może także pomyśleć odwrotnie. Może *Hard Case* to w rezultacie *Easy Case*, który nie znosi schematycznego myślenia opartego na dosłownym tekście ustawy, otwarty na humanitaryzm, sprawiedliwość i słuszność, a *Sędzia Herkules* dokonując swobodnej oceny dowodów może posiłkować się komparystyką kultur prawnych, czerpać z doświadczeń wspólnotowych i międzynarodowych, a przez to sięgać dalej i głębiej, bowiem *ius est ars boni et aequi*.

## Podsumowanie

Przyczyną wprowadzenia przepisów upadłości konsumenckiej stało się nadmierne zadłużenie, które rozumie się, jako niemożność pokrycia swoich zobowiązań w dłuższym okresie lub też

---

proporcjonalności” (K 5/08), czy wprost o „proporcjonalnym ważeniu/wyważeniu” dóbr/interesów/wartości pozostających w kolizji/konflikcie (Wyrok TK z dnia 16 czerwca 2008 r., P 37/07). Wyrok TK z dnia 24 października 2007 r., SK 7/06.

istnienie dużego prawdopodobieństwa niespłacalności zadłużenia.<sup>41</sup> Samo zadłużenie w społeczeństwach demokratycznych jest, co do zasady zjawiskiem normalnym, a problem pojawia się wtedy, gdy zadłużenie staje się nadmierne i z różnych przyczyn następują trudności z jego spłatą. Racjonalny ustawodawca wyszedł z założenia, że należy stworzyć mechanizmy prawne, które umożliwią oddłużenie konsumentom, którzy są zadłużeni w stopniu uniemożliwiającym im samodzielną spłatę długów.<sup>42</sup> Nie są w stanie dłużej ponosić odpowiedzialności za ryzyko podejmowania własnych decyzji. Ryzyko jest zjawiskiem powszechnym, zarówno konsumenci jak i przedsiębiorcy uczestnicząc w grze rynkowej popytu i podaży działają w warunkach ryzyka. Podjęcie każdej decyzji i każdego działania wiąże się z ryzykiem, a działanie w warunkach ryzyka stanowi nieodłączny atrybut każdej gospodarki. Umorzenie zobowiązań jest często jedynym rozwiązaniem dla osób z poziomem zobowiązań, których nie są w stanie samodzielnie spłacić, a pozostawienie ich samym sobie spowoduje wykluczenie społeczne, powstanie mechanizmu dziedziczenia bezradności przez następne pokolenia, a także uniemożliwi reintegrację w legalnym obrocie gospodarczym.

Wierzyciele instytucjonalni w zdecydowanej większości odmawiają zawarcia ugody lub restrukturyzacji zadłużenia. W takiej sytuacji uwzględnienie wniosku konsumenta wzmacnia bezpieczeństwo prawne, pozytywnie wpływa na sektor finansowy, przyspiesza rozwiązywanie kwestii nieściągalnych wierzytelności, wbrew pozorom leży w interesie samych wierzycieli, gdyż zazwyczaj jego oddalenie jest nieracjonalne i nie przynosi wierzycielom oczekiwanych korzyści. Egzekucja singularna okazała się bezskuteczna, a dłużnik nie posiada majątku, ani wynagrodzenia przekraczającego kwotę wolną od zajęcia. Po ogłoszeniu upadłości może być zobowiązany do wykonania planu spłaty, gdy Sąd uzna jego możliwości zarobkowe za wystarczające. Upadłość konsumencka służyć ma znajdowaniu rozwiązań wyjścia z trudnych życiowo sytuacji, gdy dłużnik sam nie jest w stanie sobie poradzić, a ogłaszając upadłość otrzymuje szansę na nowy start w życiu i tylko od dłużnika zależy, czy szansę tę wykorzysta. Dla wielu skorzystanie z przywileju upadłości może być dobrodziejstwem, a uwolnienie od długów spowodować swoiste *katharsis*, po którym nastąpi życie z czystą kartą. Dłużnicy, którzy wykorzystają szansę na nowy start mają możliwość zebrania doświadczeń życiowych, przekucia porażek w sukces i podjęcia ponownej próby zdobycia majątku. Wielu wciąż nie dostrzega, że człowiek jest istotą społeczną,<sup>43</sup> a życie w wolności od strachu, bezpieczeństwie emocjonalnym i materialnym stanowi fundament wzrostu, rozwoju życia osobistego i zawodowego, co przekłada się na realne korzyści społeczne i gospodarcze.

---

<sup>41</sup> P. Czernicki, *Nowa regulacja upadłości konsumenckiej jako instrument ochrony praw ekonomicznych konsumenta*, s.146, Problemy Zarządzania 14/1 (2), 138-155, Wydział Zarządzania UW, [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Problemy\\_Zarządzania/Problemy\\_Zarządzania-r2016-t14-n1\\_\(2\)/Problemy\\_Zarządzania-r2016-t14-n1\\_\(2\)-s138-155/Problemy\\_Zarządzania-r2016-t14-n1\\_\(2\)-s138-155.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Problemy_Zarządzania/Problemy_Zarządzania-r2016-t14-n1_(2)/Problemy_Zarządzania-r2016-t14-n1_(2)-s138-155/Problemy_Zarządzania-r2016-t14-n1_(2)-s138-155.pdf) dostęp 02/10/18

<sup>42</sup> P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2016

<sup>43</sup> Po raz pierwszy sformułowania tego użył Arystoteles. Oznaczać ono miało, że człowiek żyje we wspólnocie, związki między ludźmi a wspólnotą mają charakter „naturalny” oraz, że człowiek żyjąc we wspólnocie jest zarazem jej twórcą. J. Kulpińska, *Człowiek jako istota społeczna*, [w] Z. Krawczyk, W. Morawski (red.) *Socjologia problemy podstawowe*, PWN, Warszawa 1991

## Bibliografia

### Literatura:

1. Brodecki Z. (red.), *Europa sędziów*, wyd. 1, Warszawa 2007
2. Brodecki Z. (red.), *Europa przedsiębiorców*, wyd. 1, Warszawa 2010
3. Zajadło J., *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, s.7, LexisNexis Warszawa 2008
4. Wojciechowski B., *Rozstrzyganie tzw. trudnych przypadków poprzez odwołanie się do odpowiedzialności moralnej*, „Studia Prawniczo-Ekonomiczne” 2004
5. Szczepkowska B., Medyński M., *Upadłość konsumencka byłego przedsiębiorcy lub menadżera*, MOP, listopad 2016
6. Tereskiewicz P., *Postępowanie upadłościowe i oddłużeniowe dla konsumentów w Stanach Zjednoczonych i niektórych krajach europejskich*, Transformacje Prawa Prywatnego 2000, nr 1–2
7. Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa 2016, Komentarz do art.2
8. Zalewski C., *Zmiany w postępowaniu o ogłoszenie upadłości obowiązujące od 1.1.2016 r.*, MPH, 2015 nr 4
9. Adamus R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2015
10. Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2016
11. Kulpińska J., *Człowiek jako istota społeczna*, Z. Krawczyk, W. Morawski (red.) *Socjologia problemy podstawowe*, PWN, Warszawa 1991

### Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. nr 234, poz.1572)

### Źródła internetowe:

1. Brodecki Z., *Cokolwiek pomyślisz, pomyśl odwrotnie. Punkt widzenia prawa kosmicznego*, „Krytyka Prawa”, tom 10, nr 1/2018, s. 33–58, ISSN 2080-1084, e-ISSN 2450-7938, Akademia Leona Koźmińskiego, <https://krytykaprawa.pl/resources/html/article/details?id=174796> [dostęp 02/10/18]
2. Szpringer W., *Regulacja upadłości konsumenckiej (inspiracje z rozwiązań światowych)*, CBKE, e-biuletyn [http://digitallibrary.pl/Content/23655/Regulacja\\_upadlosci.pdf](http://digitallibrary.pl/Content/23655/Regulacja_upadlosci.pdf) [dostęp 02/10/18]
3. Kabza E., *Wybrane problemy upadłości konsumenckiej w świetle nowej regulacji*, <https://repozytorium.umk.pl>, [dostęp 02/10/18]
4. Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej <https://www.coig.com.pl/2018-upadlosc-konsumencka-czerwiec.php>[dostęp 02/10/18]
5. Makarucha R., *zasady prawa jako czynnik zapewniający aksjologiczną spójność systemu prawa*, Uniwersytet Wrocławski, *FoliaIuridica Wratislaviensis*, 2014, vol.3 (2) [http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/63596/06\\_Robert\\_Makarucha.pdf](http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/63596/06_Robert_Makarucha.pdf) [dostęp 02/10/18]

6. Brodecki Z., Łunecka-Bartkiewicz Ł., *Spacer idei przez prawo*, Uniwersytet Gdański, Gdańskie Studia Prawnicze, Tom XXXI, 2014  
[https://prawo.ug.edu.pl/sites/default/files/\\_nodes/stronapia/33461/files/5\\_spacer\\_idei\\_przez\\_prawo.pdf](https://prawo.ug.edu.pl/sites/default/files/_nodes/stronapia/33461/files/5_spacer_idei_przez_prawo.pdf)[dostęp 02/10/18]
7. Doliwa K., Doliwa A., *Zasada słuszności i dobra wiara a prawo pozytywne: na przykładzie polskiego prawa cywilnego*, Studia Prawnoustrojowe nr 30, 2015  
[http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studia\\_Prawnoustrojowe/Studia\\_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30/Studia\\_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94/Studia\\_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studia_Prawnoustrojowe/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n30-s85-94.pdf) dostęp [10/10/18]
8. Uzasadnienie projektu znowelizowanej ustawy Druk sejmowy nr 2265, z dnia 7 lutego 2014 r.,  
<http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/DEFCCFD38910F0B9DC1257CAE0030F5EC/%24File/2265.pdf> [dostęp 02/10/18]
12. Wołowski P., *Upadłość konsumencka na podstawie nowelizacji ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze z dnia 29 sierpnia 2014 roku*, Transformacje Prawa Prywatnego 2014, nr 4  
<http://docplayer.pl/3660865-Upadlosc-konsumencka-na-podstawie-nowelizacji-ustawy-prawo-upadlosciowe-i-naprawcze-z-dnia-29-sierpnia-2014-r.html> [dostęp 02/10/18]
13. Romanowski R., *Ostrość warto przytępić, aby prawo nie stało się niemą boginią – czyli o znaczeniu zwrotów nieostrych dla pewności prawa*, MPH 2015, nr 2  
<http://czasopisma.beck.pl/monitor-prawa-handlowego/artukul/ostrosce-warto-prytetpiac-aby-prawo-nie-stalo-sie-niema-boginia-czyli-o-znaczeniu-zwrotow-nieostrych-dla-pewnosci-prawa/> [dostęp 02/10/18]
14. G. Maroń, *Zasady prawa jako składnik kultury prawnej*, <https://docplayer.pl/6155158-Zasady-prawa-jako-skladnik-kultury-prawnej.html> [dostęp 02/10/18]

### **Notka biograficzna**

**Dorota Ciborowska** jest absolwentką Wydziału Prawa Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu w Gdyni, a także Oceanotechniki i Okrętownictwa Politechniki Gdańskiej i podyplomowych studiów Zarządzania Akademii Morskiej w Gdyni.